

Hrvatski muslimani - bilo je sutra?

Piše: Tomislav JONJIC

Biti Hrvat, to je nesreća koja nikad ne dolazi sama! Dok manje ili više s pravom nalazimo tisuće i tisuće zamjerki političkom vodstvu bosanskohercegovačkih Muslimana, dok čitamo bilješke o zajedničkim bakanalijama velikosrpskih koljača i pripadnika Hrvatskog višeg obrane, koje srbijanska i srpska središnja javnost pripisuje ubitačno serviranju muslimanskom puku pripravljanom još jednom za obredno klanje, dok s osjećajem beznađa registriramo kako *Gauleiteri* tzv. hrvatskih zajednica u BiH iz tobožnje čovjekoljubivosti Srbima napuštaju Sarajevo, istodobno se čudom čudeći što im za nagradu nisu podijeljeni položaji u diplomaciji najmlađe svjetske države, gornja nam se misao V. Gotovca, ma kako katastrofično bila, pričinja jednako istinitom kao u tmurnu vremena u kojima je nastala.

Usred «hrvatskih akorda» koji odzvanjaju Bosnom i Hercegovinom pojavile se dvije izuzetno vrijedne knjige jednog nakladnika.

Hrvatska hercegovačka zajednica Herceg-Stjepan ovih je mjeseci objavila dvije međusobno pupčanom vrpcom povezane knjige: pretpisak Starčevića «Izložnog pitanja» (priredio Petar Šarac) i zbornik članaka i rasprava «Hrvatsko podrijetlo bosanskohercegovačkih muslimana» (priredili P. Šarac i Miljenko Primorac).

Iako se bave muslimanima (ili Muslimanima, kako to hoće), obje su knjige po neumoljivoj logici hrvatske povijesne i političke tragedije, ne manje upravljene ne-muslimanskom dijelu hrvatskog naroda.

U godini obnove Nezavisne Države Hrvatske ugledni je hrvatski povjesnik Hazim Šabanović Starčeviću raspravu ocijenio revolucionarnom, budući je tu prvi put kazano kako su bosanskohercegovački muslimani iskonom Hrvati, što je «s obzirom na zemljopisni, povijesni i narodnoslovni polotaj Hrvatske sasvim prirodno», ali nastavlja Šabanović, prije osamdeset godina izreći da su i oni Turci «o kojima su 1878. godine za zaposjednuća Bosne kolale po ustrašenim selima gornje Posavine bajke da ih ima s konjskim repovima, da su i oni Hrvati, dapače nekako najstarije i najčišće hrvatsko plemstvo, pa i visoko ob-

razovanom crkvenom i ostalom plemstvu dati nasluti da bi se hrvatska državna i narodna budućnost imala graditi u jedinstvu s obzirom na ovo tako tuđe, tako različite Turke» — to je, kako god nam se danas (1941. op. T. J.) čini prirodno, bio onda jedan prevratnički glas, znak jedinstvenog uzleta hrvatske narodne misli...

Starčević je doista, i ne samo ovim mislima, pokrenuo pravu revoluciju u hrvatskim duhovima. I onaj tko zna bar tri činjenice iz hrvatske povijesti, tko zna kakve je obilne plodove Starčevića, Radičevića i Pavličevića rada među sljedbenicima Kur'ana Časnog ubraja u drugom svjetskom ratu obnovljena hrvatska država, jednostavno ne može pojmiti da je danas, usred hrvatsko-srpskog rata, u trenucima kad je zajedništvo Hrvata, Hrvomuslimana i Muslimana *conditio sine qua non* njihova opstanka, govoriti o zajedništvu ili čak pripadnosti istom narodu ne samo zakašnjelo i promašeno, nego počesto nepoželjno i opasno, upravo prevratnički kao u Starčevićovo vrijeme.

Razloge tome nije lako dokučiti, iako je povijesnu prekretnicu lako definirati. Ta je povijesna prekretnica odluka jugoslavenskog komunističkog vodstva šezdesetih godina, kojom je stoljetni i lako protumačivi muslimanski autonomizam cementiran ustavnim posebnostima muslimanske nacije. Iako je i tada i danas jednako bijelodano da je taj čin bio isključivo protuhrvatski, hrvatska se politika prema njemu nije znala jasno odrediti, niti zauzeti pravi obrambeni stav. Umjesto promicanja starčevićanskog postulata o višekonfesionalnosti hrvatskog naroda (uostalom, ako Hrvat može biti katolik, pravoslavni, protestant, ateist i agnostik, zašto ne bi mogao biti musliman?), Hrvati su usred ateizatorskog pritiska boljševičke ideologije započeli isticati svoju pripadnost kršćanstvu, dotično katolištvu. Busati se u prva riječima: «Ja sam Hrvat-katolik» predstavlja recidiv svojevrnog «duha obrane» u prvom redu hrvatskog, a tek potom katoličkog bica. Takav duh obrane uistinu je bio ne obrambeni, nego samoubilački. A nakon uspostave hrvatske države, taj «duh obrane», sada apsolutno nepotreban, doktrinarno neprecizan i netočan, nije prestao biti nacionalopolitički pogubnim. Isticanje katolištva s jedne, za reakciju — i kad bismo mogli zanemariti svakodnevne sitne oportunističke koristi — mora imati potenciranje muslimanstva s druge strane. I kao što je takvo katolištvo snažno politički obojeno, tako je i muslimanstvo — uokvireno stoljetnim pothranjivanjem osjećaja otuđenosti i posebnosti — obojeno nacionalopolitički. Danas muslimanski narod objektivno postoji. Bez obzira što nema egzaktnih podataka o raširenosti i čvrstini takvog nacionalnog opredjeljenja, to je činjenica s kojom se valja suočiti.

I dok uočavamo značajan utjecaj čimbenika koji djeluju neovisno o nama, dok zapažamo i kritiziramo ponašanje pojedinih muslimanskih političkih voda, ne smijemo zanemariti ni propuste i pogreške hrvatskih nemuslimana. Autonomistički osjećaj nije noviji datuma i ne bi nas smio iznenaditi. Ta, zar hrvatski nacionalist dr. Džaferbeg Kulenović, pateći zbog podjele BiH 1939. godine, nije utemeljio pokret za autonomiju Bosne. Ali ga to nije prijetilo staviti se poslije bezrezervno u službu hrvatske države, kao što su ti isti autonomisti muslimani srčanije i požrtvornije priuili izgradnji i obrani NDH od mnogih «Hrvata-katolika».

Dok jadicujemo kako su muslimani poslije rata bili najčišće «nepredijeljeni», potpuno zaboravljamo da su tisuće i tisuće bivših «Hrvata-katolika» bili jasno opre-

dijeljeni — protiv interesa hrvatskog naroda. Njihovo je protuhrvatsko bio izbor, dok je muslimanska neopredijeljenost prečesto bila nužnošću. I po kojoj logici jedina praštamo, a druge osuđujemo?

Možda baš zato nije slučajno da starčevićanski i katolički profilirani hrvatski intelektualci (uključujući svećenstvo i hijerarhiju Katoličke crkve u BiH) žele što čvršći savez s bosanskohercegovačkim Muslimanima, dok katolištvo kao nekakvu vrsnu razliku (*differentia specifica*) u odnosu na Muslimane naglašuju baš oni Hrvati kojih se veza sa zapadnim kršćanstvom vodila na razinu folklor, odnosno oni koji su — da izbjegnemo nepotrebne eufemizme — svoje kršćanstvo desetljećima prodavali Sotoni u besjecnje.

Zbog svega toga se morao pojaviti zbornik o podrijetlu Muslimana. Izbor članka stvar je priredivačeva ukusa i u tom se smislu priredivačima ove knjige nema što prigovoriti. Možda je, s obzirom na politički trenutak i jasnu svrhu izlaska knjige, trebalo dodati tekstove koji bi, doduše, naslov učinili preuskim, ali bi zato pripomogli polubežnju protibika zbog kojih se zbornik pojavio. Bilo je u njoj mjesto i za M. Čariza Čatila, i za H. Kreševljakovića, i za reis-ul-ulemu Fehima Spahu. Nema ni Džaferbega, ni F. Lukasa, ni K. Draganovića, ni E. Mehmedagića, ni A. Pavličića...

Nu, i ovakva kakva je, predstavlja luč u hrvatskoj tami (bez obzira na sitnije nepreciznosti u kazalu imena i relativno skućeni i selektivni popis literature). Sutra o njoj i šutnja o problemu koje ga obraduje, govori dovoljno riječi. I kao 1938. i danas je točna ocjena Munira Šahinovića-Ekremova da se radi o pitanju koje je «i prije važno, a da bi se moglo pustiti jedino vremenom da ga riješava, i prije odsudno, a da bi ga se moglo ostaviti po stranu». Nažalost, duhovna i politička klima u hrvatskoj javnosti čitavo jedno stoljeće — s izuzetkom razdoblja NDH — nije naklonjena stvaranju pretpostavki konačnog, logičnog i povoljnog rješenja tako sudbinskog pitanja.

Treba imati na umu Šahinovićeve riječi: «Ima mnogo muslimana koji se nacionalno osjećaju Hrvatima, ima ih kojima prija nazivati se «bošnjacima» (nu najčišće je to «bošnjastvo» istovjetno s muslimanstvom), ali kod svih njih bez iznimke je konfesionalističko uvjerenje na prvom mjestu. Oni su najprije muslimani i islam predstavlja najjaču njihovu ustrojbenu vezu. Oni, do danas, pretpostavljaju sve drugo protibika islamu kao njihove vjere i kao njihove zajednice; bez obzira na svoje narodnosno uvjerenje oni su najprije muslimani. Nema izgleda da bi se u ovom pogledu prilike mogle u dalekoj budućnosti promijeniti. Oni su spremni podnositi sve žrtve, osobne nevolje i stradanja i sve ostalo samo da se mogu osjećati svoji u svojoj vjerskoj zajednici. Za njih su hrvatstvo i borba za slobodnu hrvatsku domovinu istovjetni s borbom za održavanje islama...», zato, kaže pisac, muslimani «nikad neće protibika svoje vjere žrtvovati bilo kojim drugim protibicima», ali se istodobno «pravi protibici hrvatstva nikada neće kositi s pravim protibicima islama».

Ovo je napisano 1938. godine. Valja se sjetiti 1941. i usporediti današnje prilike. Kolikogod su se mnoge stvari promijenile, osnovne crte ostaju savršeno iste. I ako buduća Hrvatska bude znala uskladiti svoje interese s interesima bosanskohercegovačkih Muslimana, dogodit će se ono što se početkom stoljeća događalo sa Srbijom. Poslije 1903. karadorđevićeva je Srbija magnetskom slobodom za velikosrpsko i jugoslovenstvo pridobijala hrvatske intelektualce. Uspijemo li nešto naučiti i započemo li strpljivo raditi — hrvatsko sutra neće biti prošlost. Nastavimo li, pak, istim smjerom — cestom neznanja, primitivizma i drskosti — postat ćemo konačnim gubitnicima. Jer, reče Pjesnik, «rodit će rod od slavnog sjemena! A ako neće, sam ću zazvat pakla vatru, da spale sve, i grom da ropsi narod satre!».

IMOTSKA KRAJINA,
br. 485 - 20. X. 1992.